

Tyskland bliver mere sig selv

Hugo Gården

Efter valget til efteråret og efter krisen omkring den nye EU-traktat vil Tyskland i stigende grad knytte bånd hele kompasset rundt og optræde mere uafhængigt end hidtil – Tyskland er atter ved at finde sin plads i verden

Mere end 100 år efter Bismarcks forsøg på at finde Tysklands plads i Europa ser vi atter konkrete bestræbelser på at definere Tysklands fremtidige position og rolle.

De stærke bindinger, som Tyskland havde til EU og NATO i efterkrigstiden, blev løst kraftigt efter Helmut Kohl-æraen, især efter Irak-krigen, hvor den socialdemokratiske kansler, Gerhard Schröder, opdagede, at det gav pote i befolkningen at føre en USA-kritisk linje. For første gang i efterkrigstiden følte tyskerne, at de kunne udtrykke deres frustration over eller modvilje mod USA, og det gav sig ikke blot udtryk i en hidtil undertrykt bitterhed mod britiske og amerikanske bombninger af tyske byer under Anden Verdenskrig, men også i en ganske konkret udenrigspolitisk beslutning.

Modstanden mod Irak-krigen var

ikke blot et valgtaktisk trick eller et kortvarigt flop. Siden hen har det vist sig, at tyskerne ikke længere følger de amerikanske paroler. De er parate til at gå deres egne vegne.

Efter at kansler Schröder i foråret til alles overraskelse besluttede at udskrive nyvalg et år før tiden, sagde han i et interview med *Die Zeit*, at “vi har bevist, at vi i udenrigs- og sikkerhedspolitiske anliggender kan tage selvstændig stilling, uden at vi må opgive vores allianceforpligtelser og venskaber. Vi forsvarer vores positioner over for vores venner og holder os ikke tilbage fra at handle derefter, når vi efter velbegrundede bevæggrunde har en anden mening.”

Han talte om en “udenrigspolitisk selvbevidsthed”, og han stillede holdningen til Irak-krigen op som en klar forskel i forhold til unionspartierne, CDU og CSU.

Ingen er i tvivl om, at Schröder og udenrigsminister Joschka Fischer har indtaget en mere selvstændig linje end forgængerne. Tyskland har flyttet sig med efterkrigsgenerationen. Men spørgsmålet er, om det er en mere vedvarende ændring af den tyske linje. I det følgende skal der argumenteres for, at Tyskland vil fortsætte med en mere uafhængig rolle, og det vil få betydning både i EU-politikken og i udenrigspolitikken generelt. Der er ved at komme mere substans i selvstændigheden, og det udtrykkes også hos de borgerlige partier.

Skiftet blev for alvor set i Fischers berømte Humboldt-tale i 2000, hvor han talte om et EU med forskellige samarbejdskonstruktioner. Essensen i talen var, at en mindre gruppe lande skulle kunne gå foran de øvrige i integrationen og lave et Kerneuropa – i et “gravitationscentrum” – og så kunne nølerne i samarbejdet have en mindre stærk tilknytning. Der skulle være plads til fleksibilitet, så landene på nogle områder skulle kunne være med i gravitationscentret og på andre måder stå udenfor.

Han mente, at etableringen af et Kerneuropa kunne være første skridt til dannelsen af et europæisk forbund med “fuld parlamentarisering”.

Schröders dominans

På mange måder var hans tale og hans ideer en videreførelse af de

ideer til et Kerneuropa, som to førende udenrigspolitiske tænkere i CDU havde fremført i 1994, nemlig Wolfgang Schäuble og Karl Lamers.

Når Fischer i denne periode blev spurgt, hvordan Tyskland udenrigspolitisk er orienteret, var det slående at høre, at han ikke lagde vægten på EU og NATO, men at han talte om forbindelser hele kompasset rundt. Det var helt tydeligt, at Tyskland ifølge Fischer var ved at begynde at se sig som en nation, der primært varetog sine egne interesser, og at der var forskellige former for samarbejdsrelationer mod øst og vest, og at der ikke var en egentlig prioritet.

Fischer har siden hen været ret tavs om sine udenrigspolitiske ideer, bl.a. fordi kansleren overtog EU-politikken helt og aldeles, fordi kansleren med sin Irak-kritik også dominerede den brede udenrigspolitik, og fordi kansleren plejede tætte forbindelser til Rusland og Kina.

Tilbage var stort set kun Mellemøsten, som altid har haft Fischers store interesse fra hans unge dage, men som i dagens verden ikke kan siges at udgøre et kernepunkt for Tyskland.

Desuden mener nogle, at Fischer har ændret syn på nogle væsentlige dele i sin Humboldt-tale. Men det er værd at hæfte sig ved, at der ikke er nogen i tysk politik, der for alvor har taget afstand fra Fischers ideer eller har opstillet et konkret alternativ. Hele ideen med at lægge mere

beslutningskraft over i en mindre gruppe i en kerne er slået an. At lade alle afgørelser træffe af 25 eller 30 lande er absolut ikke en idé, der møder sympati i Tyskland.

Der er netop kommet lidt mere klarhed over Fischers ideer, nemlig i hans netop udkomne bog *Historiens Tilbagekomst*. Det virker, som om han har opgivet at "bearbejde" Europa og giver overhovedet ingen nye ideer til Europas fremtid. Han mener ikke, at det er muligt at gennemføre en yderligere politisk integration i Europa. Bogen viser tydeligt, at manden er kørt træet i det europæiske maskineri – måske uden rigtigt at forstå hele ideen i det europæiske samarbejde. I stedet for bruges der megen energi på den arabiske verden og den islamiske fundamentalisme.

Men når han så at sige opgiver EU som en stadig mere integrerende faktor, så bør man udefra hæfte sig meget ved det, for det er et tydeligt tegn på, at Tyskland ikke vil være en drivende kraft i EU. Tyskland vil i højere grad være sig selv.

Pragmatiske løsninger

Med nej'et til den nye EU-traktat i Frankrig og Holland kan der blive en ny interesse for mere fleksible og pragmatiske løsninger, som også den britiske premierminister, Tony Blair, lagde op til. Det er interessant at se, hvordan den tidligere kansler, Helmut Schmidt, vurderer perspektivet efter nej'erne.

I *Die Zeit* skriver han, det er lige så tænkeligt, at EU havner i et Kerne-europa som et frihandelsområde.

Han hæfter sig ved, at Tyskland med ni nabolande ikke har nogen strategisk opgave i andre dele af verden, men at landet har en interesse i at have et fredeligt forhold til alle sine naboer. Endelig er der grænser for, hvor hurtigt et enestående samarbejde som det europæiske kan udvikle sig. Kun ved en skridtvis udvikling kan nationalismen i Europa trænges tilbage. Men det forstår nutidens statsledere og kommissærerne i Bruxelles blot ikke, lyder det med Schmidts sædvanlige sarkasme.

Men konklusionen på hans iagttagelser er, at vi lige så vel kan se et mere uafhængigt Tyskland, der har fokus rettet hele kompasset rundt, som vi kan se en større integration.

Fischers Humboldt-ideer slog aldrig igennem, men det skyldes også, at Schröder de seneste år i stigende grad har sat sig på udenrigspolitikken. Han har været en særdeles rejssende kansler, og han har i høj grad optrådt som døråbner for tysk erhvervsliv. Han har ikke tøvet med at trykke diktatorer og autoritære ledere i hænderne, fx i den arabiske verden, og han har ikke talt om at være med i noget demokratisk eller frihedsmæssigt korstog.

Det er altså snarere erhvervsmæssige interesser frem for mere ideologiske eller strategiske tyske interesser, som kansleren har arbejdet for,

men det hænger formentlig også sammen med hans notorisk manglende interesser for det konkrete indhold i store dele af EU-politikken og for internationale relationer generelt. Det er ikke Schröder, der udstikker de store visioner. Han vil hellere fungere som krise-manager, der kræver hurtige løsninger.

Det er dog ikke ensbetydende med, at han kun har handlet ud fra rent opportunistiske eller kortsigtede hensyn, og at en ny, borgerlig regering vil ændre kursen radikalt. Schröder har både folket og erhvervslivet med sig i den kurs, han har udstukket, og der er grænser for, hvor stærkt Tyskland kan optræde – politisk og sikkerhedspolitisk.

Men på mindre og meget konkrete områder har Tyskland flyttet sig betydeligt, og det skete vel at mærke før Fischers tale – altså før en politik var udstukket, og hvor der ud fra konkrete, praktiske beslutninger blev lagt en helt ny linje.

Det var et kunststykke, at Fischer fik overtalt De Grønne og hele den gamle fredsfløj i Tyskland til at acceptere Tysklands udsendelse af soldater til Kosovo i 1999. Engagementerne er begrundet med, at Tyskland må bidrage til fredsbevarende missioner, også for at sikre menneskerettighederne i de enkelte nationer. Men det er trods alt en mere aktivistisk militærpolitisk linje.

Med ét slag trådte Tyskland ud af efterkrigstiden og kunne optræde som en normal nation på den inter-

nationale scene. Det havde været utænkeligt bare få år tidligere.

Siden hen gik det hurtigt med et militært engagement, fx i Afghanistan og Sudan. Alt sammen i fredens tjeneste, men Tyskland har ønsket at manifestere, at det er blevet en normal nation.

CDU's forventede politik

Det er samtidig værd at hæfte sig ved, at de militære engagementer som regel er sket under FN-mandat. Tyskland har været med til at styrke det europæiske forsvarssamarbejde (ESDP), men det synes tydeligt, at Tyskland ikke ønsker at flytte vægten fra NATO over til EU i militær henseende. Derimod har Tyskland en interesse i at styrke FN's rolle i det internationale samarbejde, og her vil Tyskland optræde som en selvstændig nation på linje med andre, til tider i samarbejde med EU-landene.

Tyskland arbejder også ihærdigt på at få sin egen repræsentation i FN's Sikkerhedsråd. Selv om CDU's udenrigspolitiske frontfigur, Wolfgang Schäuble, advarer mod, at Tyskland får sin egen plads i FN – han ønsker en fælles EU-repræsentation – så er det næppe tænkeligt, at en Merkel-regering vil droppe en mangeårig kampagne for at komme i Sikkerhedsrådet, især ikke, hvis Storbritannien og Frankrig fortsat vil have deres egne, faste pladser.

Tyskland vil have en rolle mindst

på niveau med Storbritannien og Frankrig, og Tyskland vil spille en mere aktiv rolle, men helst i FN-regi, og vil ikke først og fremmest lægge turen om ad en EU-beslutning. Det er ikke uinteressant at se, hvor stor vægt Fischer i sin bog lægger på FN – og globale forhold. En kritisk anmelder ser det dog lige så meget som Fischers forsøg på at blive FN's næste generalsekretær.

Pro-atlantisk og pro-europæisk

Spørgsmålet er nu, om en borgerlig regering under CDU-lederen Angela Merkel vil ændre den mere uafhængige udenrigspolitiske linje.

Intet tyder på, at det i substansen vil ske. Der er snarere udsigt til, at den selvstændige position vil blive styrket, men uden det konfrontatoriske præg, som Schröder-linjen har haft i forhold til USA efter Irak-krigen. Det illustreres især ved Wolfgang Schäuble. Han er pro-atlantisk og pro-europæisk, og han vil for enhver pris undgå at skabe spændinger til USA. Han mener, at Tyskland og Frankrig har optrådt arrogant under Irak-krigen og været med til at splitte de europæiske lande. Han mener, at Tyskland må bruge mange kræfter for at undgå at splitte de nye medlemslande mellem et amerikansk og et europæisk valg.

Han vil ikke énsidigt arbejde for en ophævelse af våbenembargoen over for Kina. Det må ske i samarbejde med USA.

Men han tager dog ikke afstand fra de tætte relationer, som Schröder har opbygget med Ruslands præsident, Vladimir Putin. Schröder har talt om et "strategisk partnerskab", og han har været tæt på at sidestille det med det amerikanske partnerskab.

Europa-politikken er i høj grad præget af Wolfgang Schäuble, og han har på ét område indtaget en holdning, som kommer til at præge en ny borgerlig regering. Han er imod Tyrkiets medlemskab af EU. Han ønsker et privilegeret partnerskab – som for andre randstater – og det er en linje, som Merkel går ind for.

Det er udtryk for en ny linje og en balance-akt, hvor det i høj grad er tyske interesser og hensyn til et Kerneuropa, der tæller.

Tonerne vil blive anderledes i en ny, borgerlig regering, men i substansen vil en ny tysk regering have fundamental interesse i at fortsætte den aktive østkurs, som Schröder har fulgt, ikke mindst fordi der er så enorme erhvervsmæssige interesser i det. Den tyske afhængighed af energi fra Rusland er blevet øget, og desuden er det afgørende for tyske virksomheder at få sikkerhed for investeringer i det råstofrige lande. Det kræver gode relationer mellem Berlin og Moskva.

Desuden vil Kina fortsat være det sted i verden, hvor væksten er størst, og hvor tyske virksomheder på mange områder har en langt større be-

tydning end amerikanske. Tyske virksomheder véd, de skal være meget aktive i Kina, hvis de vil klare sig globalt, og derfor skal relationerne til Kina være så godt som perfekte. Ideologiske eller mere strategiske hensyn – eller et hensyn til Taiwan – kommer ikke til at spille nogen stor rolle for Tyskland over for Kina.

Mindre fransk orienteret

Merkel har ikke vist nogen særlig udenrigspolitisk interesse, endsige en udenrigspolitisk orientering. Hun har ingen særlige bånd til Frankrig. Hun har gode forbindelser til USA, men uden den nærhed, som er set hos tidligere kanslere.

I ledelsen af unionspartierne har der været frafald af de Frankrigs-orienterede, "gaullisterne", som de ofte kaldes. Den store tilhænger af et Kerneuropa, Karl Lamers, er ikke længere aktiv politiker.

"Atlantisterne" er der stadig, men den tidligere forsvarsminister Volker Rühle dominerer ikke længere. Den skarpe opdeling mellem de to fløje er ikke så udpræget. Der er ingen kamp, der skal udkæmpes om linjen.

Merkel og Schäuble vil – sammen med en eventuel liberal udenrigsminister – udtrykke sig positivt om samarbejdet med USA – men de vil også have fokus rettet mod de nærmeste omgivelser, især østpå. De er ikke tilbøjelige til at føre en egentlig alliance-politik, såsom en fransk-tysk alliance eller en Paris-Berlin-Moskva-akse.

Schröder havde i høj grad gode relationer til den russiske præsident, Vladimir Putin, fordi de talte samme sprog – tysk. En borgerlig regering vil næppe have helt så tætte relationer, ikke mindst fordi Merkel ikke ønsker tætte personlige kontakter.

Hun er mistroisk over for enhver, der vil tæt på hende, og hun er uden tvivl stærkt præget dels af sin opvækst i DDR, hvor enhver måtte kigge sig over skulderen, dels af sin hårde kamp op gennem CDU, hvor knivene føg gennem røgfyldte lokaler mod hendes ryg.

Derfor bliver udenrigspolitikken mere sags-orienteret end person-orienteret under en kansler Merkel. Hun vil også have et helt andet solidt grundlag bag sig. Merkel har et solidt borgerligt flertal bag sig i Forbundsrådet. Der bliver altså ingen blokeringsmekanisme.

Man skal heller ikke overse, at Horst Köhler blev valgt efter Merkels anbefaling. Han har ingen politisk kompetence, men han har i samfundsdebatten vist en glubende interesse for at gennemføre reformer og for at vænne befolkningen til globaliseringens vilkår.

Merkel er ingen Thatcher

Trods en stærk magtbasis bliver Merkel på ingen måde en hårdtslående dame som Margaret Thatcher, og der bliver ikke et opgør med den tyske socialstat, og den ty-

ske fagbevægelse bliver ikke knækket. Den tyske samfundsmodel er langt mere socialt sammenknyttet end den britiske med en stor tilbøjelighed til at søge konsensusløsninger. Det gælder lige så meget for en borgerlig som for en socialdemokratisk regering.

I de seneste år har næsten alle delstater været regeret af borgerlige regeringer, og de har vitterligt mulighed for at føre en relativ selvstændig økonomisk-politisk kurs, fx kan en delstat selv bestemme, om der skal sælges massivt ud af offentlige ejerandele i virksomheder og banker og forsyningsselskaber, så staten trækker sig helt ud af erhvervslivet; og delstaterne kan selv bestemme, om de vil privatisere fx vejbyggeriet og lade nye vejprojekter, tunneller og broer privatfinansiere, herunder med vejafgifter.

Men der er ikke sket nogen form for liberalisering i delstaterne, for der er selv blandt de borgerlige partier en glubende interesse i at bevare en offentlig indflydelse – med fede tillidsposter.

Trods massive trafikproblemer tør ingen delstat gå ind for en gennemgribende privatisering, der ellers i ét hug kunne løse de kø-dannelser, der koster erhvervslivet gigantiske milliardbeløb hvert år i forsinkelser. I ganske få tilfælde er der eksempler på en privatfinansieret tunnel eller vejstrækning, og interesseorganisationer på stribe formår at stikke en kæp i hjulet på privatiseringer.

Tyskerne vil ikke betale for at få løst deres problemer, og derfor vil samfundet kun i slæbetempo udvikle sig, især på det indenrigsøkonomiske og sociale område.

Højere reformtempo

På nogle områder vil der dog ske en optrapning af reformtempoet, og der vil ske en effektivisering af den reformproces, som Schröder satte i gang, fx omkring arbejdsformidlingen. Men her vil reformerne snarere dreje sig om at fjerne snyd og misbrug fra systemet end om at ændre reformernes indhold og kurs.

Der er ikke udsigt til en markant ændring, snarere til en genoptagelse af det reformtempo, som Schröder satte i gang, men som er blevet dæmpet det seneste års tid på grund af voldsom modstand på venstrefløjen og i fagbevægelsen – ja, også blandt mange borgerlige interesseorganisationer såsom håndværksrådet.

De borgerlige partier bidrog også – via Forbundsrådet – til en svær start for reformerne. Der bliver ingen revolutionær udvikling, men til gengæld kan vi vente solide reformvenlige fremskridt uden evindelige blokeringer.

Får Frankrig i 2007 en ny liberal præsident som Nicolas Sarkozy, kan det dog føre til en mere liberalistisk økonomisk politik i hele Central-europa, men en systemændring i det omfang, vi så i Thatchers England

eller i Schlüters Danmark skal man ikke vente.

Merkel begyndte sin voksentilværelse som fysiker, og hun har en trang til struktureret tænkning. I stedet for at lægge op til de store reformer, vil hun snarere forsøge at skabe en bedre sammenhæng i de reformer og forandringer, der er på vej, herunder på sundhedsområdet.

Hun er meget optaget af de reform-ideer, som den anerkendte økonom, Hans-Werner Sinn, Ifo-instituttet, har fremlagt bl.a. i sin bog *Kan Tyskland endnu reddes...* Han lægger stor vægt på mere eget-ansvar og større løn-spredning. Der skal være mere frihed, og der skal være plads til kreativitet og innovation.

Merkel er altid optaget af ordet frihed, og det har sin helt særlige grund, nemlig ufriheden under opvæksten i DDR. Men friheden skaber også forandring og utryghed hos vesttyskerne, og det skaber modstand. At lave forandringer på Merkels facon vil altså ikke revolutionere udviklingen i de første par år i en ny regering. Merkel ved også, at drastiske reformer ikke giver arbejde for den tredjedel af befolkning, der overhovedet ikke er kvalificeret – måske heller ikke motiveret – til at arbejde i nutidens erhvervsliv.

Det er en langsigtet samfundsændring, der ligger Merkel på sinde, herunder omfattende skolereformer, og netop kravet om bedre undervisning slog an hos vælgerne i den folkerigeste delstat, Nordrhein-Westfa-

len, under valget i foråret. Det gamle Ruhr-område med stålindustri og minedrift har svært ved at omstille sig til et fremtidigt erhvervsliv.

Østeuropæisk indflydelse

Optagelsen af Østeuropa i EU har haft en voldsom virkning i Tyskland. Dels har tyske firmaer i langt større omfang end alle andre investeret i Østeuropa og dermed flyttet produktion og arbejdspladser østpå. Dels kommer østeuropæisk arbejdskraft væltende, enten i form af lønmodtagere eller i form af håndværks- og servicefirmaer – for slet ikke at tale om den sorte arbejdskraft.

Mens tyskerne frygter for deres arbejdspladser, tøver de ikke med at lade østeuropæere i hundredtusindvis gøre rent derhjemme og ordne haven og at lade østeuropæere lave det tunge arbejde i flyttebranchen eller byggebranchen eller i landbrug og gartneri.

Op imod halvdelen af alle nyetableringer af håndværks- og servicefirmaer i de store tyske byer er østeuropæiske. Det kan føre til et oprør blandt borgerlige vælgere, nemlig fra håndværksskredse, ligesom tyske lønmodtagere har vendt sig imod lønkonkurrencen i fx slagteribranchen, hvor hele produktionsanlæg inden for det seneste års tid har fået nyt personale: Tyskere er skiftet ud med polakker.

I det strengt regulerede håndværkersystem er det en revolution, vi

ser, og for håndværkerne er det kommet som et chok, at de polske håndværkere ikke bare er billigere. De betragtes også af de tyske kunder som bedre og som mere arbejdsomme og omhyggelige.

I foråret forsøgte Socialdemokratiets formand, Franz Müntefering, at slå mønt på modstanden mod fyringer i selskaber, som har en høj indtjening. Han lagde nærmest kapitalselskaber og især spekulationsfonde, *hedgefonde*, for had med sin kritik af "græshoppekapisitalismen", der overtager selskaber, sanerer dem og forsvinder med hele profitten, mens tusinder af ledige ligger tilbage. Socialdemokraterne har ikke vundet stemmer på kritikken, men debatten viser, at der er sympati for kritikken langt ind i de borgerliges rækker. Mange små og mindre virksomheder støtter Münteferings kritik af de store koncerner.

Det er altså nogle dybe problemer, som ligger og lurser, og de har alle forbindelse med den omstilling, der sker som følge af globaliseringen og østudvidelsen. Et oprør ulmer, og det kan ikke udelukkes, at en borgerlig regering trods massiv støtte får voksende problemer med vælgere, der vender sig mod den liberale og fleksible økonomi, som en borgerlig regering ellers står for.

Afsked med rød-grøn æra

Tyskland har i frustration taget afsked med en rød-grøn æra, der – som tendens i samfundet – på man-

ge områder allerede var afsluttet, inden Schröders rød-grønne regering tiltrådte. Schröder forsøgte at modernisere og liberalisere den tyske velfærdsstat, men borgerne har ikke givet grønt lys for et opgør med velfærdsstaten og for gennemgribende liberaliseringer og privatiseringer.

Der er ikke udsigt til bare skitsen af en ny borgerlig strategi for Tysklands fremtid. Hvad er det for en samfundsmodel, der skal erstatte den socialdemokratiske og konsensusorienterede velfærdsstat, og hvordan vil de borgerlige forholde sig til en globalisering og en friere kapitalisme, der for borgerne kan virke ødelæggende på deres egen situation?

De borgerlige har ikke givet et klart svar, og det bliver uhyre vanskeligt at komme med et svar under valgkampen, som peger i en mere liberal retning. Tyskerne vil nok have visse reformer og forandringer, men de vil især have tryghed. Flere års forsøg på at lave reformer, uden at de har haft nogen virkning til det bedre, har skræmt mange mennesker.

Men det betyder også, at tyskerne er blevet mere optaget af deres egen situation. Det styrker fokuseringen på de nationale interesser. Der er overhovedet ikke tendens til at søge europæiske fællesskabsløsninger, og det skaber grundlag for en mere selvstændig tysk linje i udenrigspolitikken. Nej'tet i Frankrig og Holland

til forfatningstraktaten og reaktionen i befolkningen i Tyskland viser, at hele tanken om EU som en krigsforebyggende foranstaltning ikke længere har nogen troværdighed. Nu er borgerne bekymret over en ny trussel – fra øst og fra hele verden (globaliseringen). Derfor vil en ny tysk regering bruge langt mere tid på dette fænomen end på en styrkelse af EU eller af de gamle relationer.

Ja til kamp for fred og frihed

Den amerikanske præsident, George W. Bush, har indledt et frihedens og demokratiets korstog, men det vil heller ikke en Merkel-regering hoppe med på. Omvendt skal man ikke udelukke en opbakning til et korstog, hvis det bliver af en mildere karakter, for tyskerne har altså – med Fischer-kursen – sagt ja til at kæmpe for fred og frihed internt i andre lande, og desuden har Merkel en personlig erfaring med i bagagen.

Fischer har i sin bog udtrykt sig forholdsvis positivt om Bush-aktivismen, nemlig med at presse demokrati og frihed igennem i resten af verden – hvis det vel at mærke kan ske fredeligt, og hvis det er ledsaget af en vedvarende økonomiske fremgang.

En Merkel véd, hvor stor betydning en indsats fra Vesten har for at få skabt demokrati og fremgang i et gammelt diktatur, og hun véd, der kræves en årelang indsats.

Men det er dog ikke ensbetyden-

de med, at Merkel vil være meget aktiv udadtil lige med det samme, for hun vil nødt til at bruge mange kræfter på en voksende modstand mod den reformlinje, som Schröder anlagde, og som Merkel vil fortsætte og helst i et højere tempo.

Til gengæld vil en borgerlig regering bakke op bag storindustriens og eksportsektorens udenlandske ekspansion, for det er eksporten, der holder skindet på næsen på Tyskland. En borgerlig regering vil også fortsætte den meget erhvervsvenlige linje, som Schröder anlagde på udenrigsområdet, nærmest som eksportsælger for industrien.

Dér, hvor tyske investeringer og eksport især har høje vækstrater, er i Østeuropa, Rusland, Kina og Indien. Tyskland gør sig i stigende grad afhængig af energiforsyningen fra Rusland, og stadig mere industriproduktion flyttes til Kina, Indien og den arabiske verden.

Derfor vil Tysklands udenrigspolitiske interesser i stigende grad fokuseres på denne del af verden, og i kraft af den store tyngde, som eksportindustrien udgør, vil Tyskland især koncentrere sig om sine egne interesser. Vi kan ikke vente, at Tyskland vil gøre alt for at få en fælles europæisk optræden.

Ikke længere én kerne i EU

Håndteringen af den nye EU-traktat efter nej'et i Frankrig og Holland vil give et afgørende fingerpeg om

Tysklands udvikling og placering i Europa. Schröder forsøgte at tage fat i Jacques Chirac og fortsætte ratificeringsprocessen og få gennemtrumfet nogle hurtige beslutninger om fx det kommende EU-budget.

Men det er en langstrakt proces, EU står overfor, og det synes helt sikkert, at den fransk-tyske motor har fået varige driftsproblemer. Den bliver ikke kernen i Europa, men der bliver en kerne i Europa. Den nye franske ministerpræsident, Dominique de Villepin, har foreslået, at Frankrig og Tyskland etablerer en union på en række vitale områder, men Berlin afviste med det samme forslaget. Forslaget har været fremme før. Tyskland er kommet på afstand af krigen og genforeningen.

Tyskland er taknemmelig for den franske støtte til genforeningen, hvor tøvende, den end var, og Tyskland accepterede den monetære og økonomiske union som "betaling" og "binding" til EU for at få genforeningen. Men tyskerne er ikke parate til flere indbindinger.

Terrorangrebet i New York den 11. september 2001 ændrede verdenspolitikken. Nej'erne kan ændre EU-politikken, og det er tydeligt at tyskerne ikke længere ser EU som den altafgørende faktor for Tysklands og Europas fremtid. Det kan blive den vigtigste konsekvens af nej'erne.

Det store spørgsmål er, i hvor høj grad en kerne manifesteres i en bestemt gruppe lande, eller om den

manifesteres i skiftende samarbejder i et eller flere "gravitationscentre," eller om EU udvikles som en frihandelszone, måske med flere grader af integration.

Ny debat

Den britiske premierminister, Tony Blair, har lagt op til en ny debat om EU's konstruktion, og der er ingen tvivl om, at både en Schröder og en Merkel vil hilse en ny debat velkommen. Tyskland har dybest set ikke været særlig begejstret for den traktat, som efter alt at dømmes falder til jorden. En Merkel vil være mere tilbøjelig end forgængerne til at betragte trekløvet mellem de tre store lande som en form for kerne frem for bare Frankrig og Tyskland. Hun vil også være mere åben over for Østeuropa.

Det er ikke krigs- eller koldkrigsperspektivet, der vil præge hendes indgang til Østeuropa, men snarere udviklingsperspektiver nu og i fremtiden.

Ser man således på den politiske, udenrigspolitiske og økonomiske udvikling i Tyskland i de seneste år, så vil Tyskland i højere grad fokusere på sine egne interesser uden at være så bundet af de gamle forpligtelser, og Tyskland vil være parat til at samarbejde med skiftende grupper fra sag til sag.

En sådan tankegang er helt naturlig for en Angela Merkel, der er vokset op i én verden, og som er kom-

met til en anden – som en fremmed fugl – og som ser, at det er muligt at skabe forandring og forbedring uden at være knyttet stærkt til én ideologi eller én gruppe. Næppe nogen tysk kansler vil have en så fleksibel og fordomsfri tilgang til sit arbejde som Merkel.

Hun kan være med til at cementere en tysk selvstændighed – en tysk normalisering som stat – samtidig med, at hun kan være med til at brygge bro over den nyere histories kløft i både Tyskland og Europa. Netop i kraft af hendes fortid – og

hendes personlighed – kan hun bedre end andre få Tyskland placeret mere selvstændigt, men også inden for nogle rammer, der er til at leve med for omverdenen.

Det kan lyde patetisk, men med Merkel får vi måske for første gang siden Bismarck et ægte forsøg på at få placeret Tyskland dér, hvor landet hører hjemme, og uden at det er udgør nogen trussel.

*Hugo Gården, journalist, 1999-2005
Tysklands-korrespondent for Dagbladet
Børsen.*